

Ébert Tibor

MAGYARORSZÁG ÉKESSÉGE

(Bél Mátyás)

SZEREPLŐK:

Bél Mátyás,	hallei diák
August Hermann Francke,	a hallei egyetem tanára (rektor)
Christophorus Cellarius,	a hallei egyetem tanára
Christine,	Francke lánya
Wilhelmine,	Christine nővére
Ráday,	diák, fiatal magyar nemes
Radvánszky,	diák, fiatal nemes

Történi Halléban, 1704-ben

FRANCKE Már több mint három év óta itt van Halléban. Igazán zseniális fiú.

CELLARIUS Az utóbbi időben megváltozott.

FRANCKE Kitűnő a grammatikában, történelemben, teológiában, biológiában, matematikában, etcetera, etcetera...

CELLARIUS Kétségtelen.

FRANCKE Rendkívüli tehetség. Mindent tud, amit tudni lehet, mindent megtanult. Valóságos polihisztor ez a Bél.

CELLARIUS De Mathias Bél egészen másfele fordult.

FRANCKE Újszerűek a hangtannal foglalkozó dolgozatai, megállapításai, pedagógiai módszerei...

CELLARIUS Ezt mind elismerem.

FRANCKE Valamennyi honfitársa közül ő a legtehetségesebb.

CELLARIUS És valamennyi honfitársa közül ő a legmáskábbul magyar. Nem erre neveztük.

FRANCKE Meg kell őt érteni.

CELLARIUS Az egyetemesség, a tudomány tárgyilagossága fölül áll minden patriotizmuson.

FRANCKE (*bizonytalankodva*) Én megértem... szeretném...

CELLARIUS Így csak tovább rontod a helyzetét... ártasz neki... Ilyen kiváló elme képes elcsúszni, elnyafogni olykor kicsinyes szempontokon. Persze, te nem tudsz tárgyilagossággal lenni vele kapcsolatban... megértelek... Az, amiért rajong, keleti elmaradott provincia, ahol elmerül, elvesz a tudomány, a művészet, meghal minden lehetőség, elsorvad, nincs, nem lehet fejlődés.

FRANCKE (*nem felel*)

CELLARIUS Felelősséggel tartozunk neki, magunknak, az utókorunknak, a tudományunknak, egyetemünknek, az emberiségnek.

FRANCKE Én is azt szeretném, ha lassan németté válna. Lassan.

CELLARIUS Nem szabad elkallódnia hagyni őt... mihaszna gondolatokkal...

FRANCKE Christophorus, számára a haza valóság, ragaszkodás, szeretet.

CELLARIUS Eh, mit! Halle erre tanít. Te, én, a tudomány!

FRANCKE Örülök, hogy itt van Halléban, Hallét választotta. Mert mehetett volna máshova, Wittenbergbe. De há-

la Burius János barátomnak, aki kijárta az ösztöndíját. Bél jól lát sok mindent, olykor megelőz bennünket, például azt vallja, hogy az egyháztörténet az irodalomtörténet-történetírás kiindulópontja lehet. Ez nővum... Az elvont tudománnyal szemben az erény gyakorlását, hiábavaló, unalmas hitviták helyett a hívek lelki gondozását, a gyakorlatias nevelést szeretné... Jól látja, hogy irányzatunk a társadalmi és politikai téren elmaradott polgárság időszakú művelődési érdekeit és társadalmi korlátait fejezi ki. A polgárság óhaját, gondjait, a polgárságét, mely a feudális fejedelemségek, az abszolutizmus nyomása alatt él.

CELLARIUS Vigyázzunk csak ezzel a gondolattal, következményeivel... óvatosan bánjunk a következtetésekkel...

FRANCKE Bél mindezt nagyszerűen kifejtette írásai-ban. És mindez náluk, Magyarországon - ha más jelleggel is - százszorosan érvényes és aktuális...

CELLARIUS Náluk, Magyarországon! Persze! Éppen ez az! Mi gondosan kerüljük a politikai állásfoglalást, elképzelhetetlennek tartjuk a világi hatalommal való összeköttetést.

FRANCKE Mégis... mégis Bél kitűnően diagnosztizál. És ez tanításának célja, lényege. A dogmatikus vitákat félretelve a belső meggyőződésben és az érzelmes, értelmes etikus állásfoglalásban látja a lényegét, a vallásosság lényegét.

CELLARIUS Polgári racionalizmus. Eszmeiség érzelmekkel... Elismerem... De nem szeretem a szentimentalizmust.

FRANCKE Kimondja, a társadalmi harcoktól idegenkedő polgárság kegyessége, vallásossága természetesen, önmarcangoló kegyesség. És a gyakorlatias tudományos tevékenység a nép művelésére hasznos, sok mindenre ösztönöz.

CELLARIUS Elfogadom.

FRANCKE Például pedagógiai módszerek bevezetésére. Comenius barokk latinsága, nyelvi tisztasága tisztátalan, vallja. Új stíluseszményre van szükség.

CELLARIUS Amit tőlem tanult...

FRANCKE Latin könyvét ellátta értelmezésekkel. Tan-
könyveket szerkeszt, vázlatokat, reformizálja a pedagógiát, nyelvtan-irodalmat. A németek számára elkészített egy magyar nyelvtant.

CELLARIUS Ez a legkevésbé érdekes.

FRANCKE Tudománytörténet, irodalomtörténet, történeti forráskutatás, akusztika, nyelvten, szótárak... ezek kel foglalkozik. Hallatlan a munkabírása.

CELLARIUS Tudom, műveiben foglalkozik költészettel, a görög-latin-német-szlovák jövevényszavakkal, dialektusokkal. Hét nyelven beszél: görögül, héberül, latinul, németül, szlovákul, magyarul...

FRANCKE Rendkívüli egyéniség!

CELLARIUS Éppen ezért kell őt itt tartanunk!

FRANCKE Bizonyára igazad van...

CELLARIUS Csakis nekem van igazam! De az én igazam, nem csak az enyém!

FRANCKE Talán türelemmel... egy kis türelemmel...

CELLARIUS Nincs tolerancia... ha így megy tovább... Nem is egészen értem... még egy se volt ilyen, egyetlen földije sem...

FRANCKE A magatartása talán meglepő... de világos, tiszta az erkölce. A Habsburgokat te se szereted!

CELLARIUS Nem! De ez más! És a magyar rebellesekkel nincs dolgom, és nincs köze a filozófiának, tudománynak!

FRANCKE De rokonszenvezel velük, mint én!

CELLARIUS Rokonszenvezek, rokonszenvezek... per sze... ha a magyar evangélikusok közt ilyen elmék születnek.

FRANCKE Látod...

CELLARIUS Az, hogy ott született, véletlen, véletlen... A véletlen műve.

FRANCKE S Istené!

CELLARIUS A véletlen is Isten műve! De nem éppen Bél nagy szerencséje... De van egy nagy ütőkártyád! Lányod, Christine!

FRANCKE Szereti, tudom. És Christine és Bél. Nem is bánom.

CELLARIUS Látod... A sors is közrejátszik. *(Nevetve)* Christine-nek talán könnyebb lesz. A nők sok mindent elérnek, amit mi, férfiak sohasem.

FRANCKE Ha szereti - és szereti -, nem hagyhatja itt.

CELLARIUS Itt kell maradnia! Nem mehet vissza Magyarországra, mindenképpen meg kell akadályozni...

(Zene: Valamiféle Rákóczi-dallam... vagy más zene)

RÁDAY Olvastad a Theatrum Eperjensiensét Rezik Jánostól?

RADVÁNSZKY Az Eperjesi vérpádot Caraffa rémtetteiről?

BÉL Olvastam.

RADVÁNSZKY Musztafa, Caraffa és az akasztófa! Jól rimelnek a szavak!

BÉL A töröknek immár vége. De cseberből vödörbe esett az ország.

RÁDAY Hát bizony, az osztrák uralom nem épít, s nem ad függetlenséget.

RADVÁNSZKY Nem bizony!

RÁDAY Csak szípoloz! Rákóczi készülődik.

RADVÁNSZKY Nem is készülődik, cselekszik. Bercsényi ezredei újra vívják Zólyom és Murány várát!

RÁDAY Pro libertate!

RADVÁNSZKY Azt hiszem, haza kellene mennünk!

RÁDAY Történelmi küldetésünk van itt: missziónk!

RADVÁNSZKY Történelmi küldetés: a fegyver, a kard, a szabadság...

RÁDAY Itt többet tehetünk Magyarorszáért, mint odahaza.

RADVÁNSZKY Az, hogy biztonságban csücsülünk-művelődünk jól, és lessük a híreket.

RÁDAY Fontos a mi küldetésünk: szellemi, politikai, felvilágosító...

RADVÁNSZKY Nem értek egyet veled! Otthon lenne a helyünk mindnyájunknak!

RÁDAY Annyi rémhírt, szörnyüséget terjesztenek rólunk.

RADVÁNSZKY Terjesszenek!

RÁDAY Egyedül nem vagyunk képesek megvívni a szabadságharcunkat. Kellenek segítők, szövetségesek.

RADVÁNSZKY Szövetségesek... Pah! Akik legfeljebb sajnálkoznak... legfeljebb pénzt adnak... ha adnak!

RÁDAY Komoly hivatásunk van: megnyerni ügyünkért Európát, a németeket.

RADVÁNSZKY Európát! A németeket! *(Nevet)*

RÁDAY Barátokat, híveket kell szerezni, toborozni...

RADVÁNSZKY Barátokat, híveket kell szerezni, toborozni...

RADVÁNSZKY Rákóczinak kitűnő a diplomáciája, tehetséges, művelt követei vannak... Na és...? Hol az a segítségg? Katonák, hadsereg. Ígéret, az van bőven. Kapunk mindenünnen. A franciáktól, oroszoktól.

RÁDAY S van más küldetésünk: a szellem missziója. Ezzel többet tehetünk, érünk el, mint az ágyúkkal, karddal...

RADVÁNSZKY Jó-jó, elismerem ennek a fontosságát, de bizonyos helyzetekben, történelmi szakaszokban az egyik vagy a másik döntőbb jelentőségű. Mi a fontosabb, mi a legfontosabb? Van fontossági sorrend!

BÉL A kettő - úgy gondolom - mellérendelt kapcsolatban áll egymással... egymást kiegészíti... hol az egyik kerül előtérbe, hol a másik...

RADVÁNSZKY Szerinted, Mátyás, most a szellemi szférának van prioritása? Fontosabb, mint a kard?

BÉL Egymást kiegészítik...

RÁDAY Nekünk itt kint, igenis, történelmi funkciónk van. S ez nem gyávaság, megfutamodás!

RADVÁNSZKY Pah! Harcolni kellene! Harcolni, barátaim!

BÉL A kettő nem zárja ki egymást.

RADVÁNSZKY Az már más! Neked nem az a véleményed, Mátyás, hogy haza kellene menni?

BÉL Nem tudom. Talán...

RÁDAY Nem szabad, nem lehet partikularizálódunk, különösen itt idegenben. Össze kell fognunk!

BÉL Talán haza kellene utaznunk.

RADVÁNSZKY Brávó!

RÁDAY Hogy tudsz most utazni?

RADVÁNSZKY Az részletkérdés, valahogy hazajutunk...

BÉL Eszembe jutott, mit vallanak a németek: a magyarok természetüknél fogva többre becsülnék egy jó lovat vagy egy fényes kardot, mint egy érdekes könyvet. *(Nevet)*

RADVÁNSZKY Van, amikor ez helytálló. Szükség van csak a lóra meg a kardra.

BÉL Igen ám, de ennek messzemenő következtetései, következményei vannak.

RADVÁNSZKY Most spekulálunk?

BÉL Én itt Halléban sok mindent tapasztaltam... meg-

tanultam, hogy a németek általában - rokonszerv ide vagy oda - gúnyosan barbár magyarokról beszélnek.

RÁDAY Úgy van!

BÉL Az egyetemességre törő német tudományrólunk, a magyarországi irodalomról, jóformán alig vesz tudomást.

RÁDAY Nem is jóformán, alig... Egyáltalán nem.

RÁDVÁNSZKY Hogy jön a csizma az asztalra?

RÁDAY Az ismereteik meglehetősen hiányosak, a földrajziak különösen, történelmünk, múltunk fehér folt tudatukban... igazságtalanok. Félnék tőlünk, furcsa fajzatnak tartanak bennünket, amolyan Európába betolakodott, nem ide való népségnek.

RÁDVÁNSZKY Na és?

BÉL Igazságtalanságuk más igazságot fed. Egy kissé elkalandoznak a gondolataim... de... Magyar irodalom? Magyar tudomány? Magyar művészet? Magyar história, irodalom...?

RÁDVÁNSZKY Hogy függ ez össze Rákóczival és a szabadságharcral?

RÁDAY Összefügg! Nagyon is összefügg!

BÉL Hát ami igaz, az igaz... De elmaradottságunk, szegénységünk érv az osztrákoknak. A műveletlen ország, ahol nincsen fejlődés, nem lehet, ahol elvész a tudomány, meghal a szellem, elsorvad minden kezdeményezés...

(Csend)

RÁDAY (halkan) Beszélj csak...

BÉL Kiművelt fők sokaságára van szükségünk.

RÁDAY Ezért vagyunk itt... meg Jénában, Berlinben, Hollandiában.

BÉL Meg alkotásokra, művekre.

RÁDVÁNSZKY Gondolod, ez majd meghatja az osztrákokat, a németeket? Európát. Pah! A múltkor szóba került a kocszi. Francke azt mondta, ez is onnan jött, maguktól, magyaroktól. Kócs községből, Komárom mellől. A 12-14. században fabrikálták. Kos, Kos Koss... nem tudta kiejteni. No jó. Önök találták fel a kocsikereket, jelentette ki jóindulatúan Francke. Erre az egyik német diák, Weber azt bizonyította, hogy a szék, amelyen ülünk egyiptomi találmány, a biztosítótű meg krétai felfedezés. Eég későn fedezték fel maguk magyarok a kocsikereket, mondta, és nagy nevetés között leült. Így állunk hát!

RÁDAY Ez nem bizonyítja az ellenkezőjét.

BÉL Nem bizonyít semmit.

RÁDAY Kétségtelen tény: otthoni kulturális elmaradottságunkat bíráló külföldi irodalmuk szegénységének okát az állandó háborúkban látja.

RÁDVÁNSZKY Fűtülök rájuk! Akkor nem kell, nincs szükség Rákóczira!

BÉL Kell!

RÁDAY Kell, szükség van!

RÁDVÁNSZKY Még szép...

(Csend)

BÉL A 18. században a török megszállás után az osztrák uralomban, a szabadságharcban, a háborúk folytatásában, az ország újjászületésének vágyában, víziójában nincs is talán időszerűbb feladat a szellem fegyverével bizonyítani: milyen fontos az ország adottságainak feltárása, megismerése, múltja, jelene... az igazság...

RÁDVÁNSZKY Pah! Hogyan? Most...?

RÁDAY Hogyan?

BÉL Hát igen! Hogyan? Hogyan...? Hogy eloszlansz százados hiedelmet... Hogy jobban, valóban megismer-

hessük, megismerjük magunkat... Egy névtelen jegyző írt először Magyarországról.

RÁDAY Névtelen...

BÉL Igen. Anonymus.

RÁDVÁNSZKY Sohse hallottunk róla.

BÉL Én is csak nemrég bányásztam ki történelmünkéből. Oh, beata Ungerie, írta rólunk Dante a Paradicsomi részben... Akkor erősek, hatalmasak voltunk... erősek a szellemiség kisugárzásával is... Voltunk néhányszor a történelemben... De hál sic transit gloria mundi, és sok minden más is... (Csend) Szeretnék elmondani nektek valamit. Talán kissé eltérlek a tárgytól - amiről beszélünk -, de nem, hozzá tartozik... (Halkan) Notitia Hungariae... A tervem, az álomom. Felsejtett bennem egy mű gondolata, amely nő, nő, egyre nagyobb, erősebb, hatalmasabb bennem. Erősebb, mint én, érzem... úz, hajt, kerget... Nemzeti leltárt akarok írni... ez annyit jelent, mint az olvasó képzeletét és magamat országépítésre serkenteni.

RÁDAY Országépítés...

RÁDVÁNSZKY Karddal, harccal... Minden más csak szó, szavak, fecsegő szavak... naivitással. Ez az én véleményem.

BÉL Lehet... Igazad is van...

RÁDAY De folytasd csak.

RÁDVÁNSZKY Persze, te, Bé! Máttyás a szellem, tudomány fegyverével többet tehetsz a szabadságunkért, mint más.

BÉL Nem tudom... Nem tudom, képes leszek-e a feladatra. De el akarom kezdeni a munkát, lejegyezni mindent. Tekintélyt akarok szerezni hazámnak, rangot és tiszteletet. A Notitia elvi alapvetését itt tanultam meg, de otthoni tapasztalatokra akarok építeni, túl akarok menni a német tudósok iskolapolitikai jellegű érdeklődési körén. Magyarország leírására akarom helyezni a hangsúlyt, a történeti ismeretek ennek keretébe illeszkednek bele.

RÁDAY De hisz ez nagyszerű!

BÉL (fennhangon) Notitia Hungariae antiquae, mediae et novae.

RÁDAY Vagyis: A régi és középkori és az újkori Magyarország ismertetése.

BÉL Notitia! Notitia Hungariae.

RÁDAY Milyen szép az akusztikája!

BÉL Kötetei az ország megyéinek a történeti előzményeket is rögzítő, regisztráló hatalmas topográfivá fejlődnek, melyek a török hódoltság alól felszabadult országnak a lehető leg sokoldalúbb leírását tartalmazzák ma. A Notitia a megyéken belül a városok, járások, illetve községek szerint adná elő a tudnivalókat, egyaránt merítve a történeti forrásokból, krónikákból, humanista történetírókból, oklevelekből, valamint a helyszíni tapasztalatokból.

RÁDVÁNSZKY Helyszíni tapasztalatokból... Hisz akkor ott kell lenned.

BÉL Persze. E nélkül nem megy. Ott kell lenni, ott, személyesen, mert csak így tudományos értékűek, minden fontos... a régészet, a néprajz, a gazdasági, a művelődési adottságok, jelenségek...

RÁDVÁNSZKY Tehát hazamégy.

BÉL Haza kell majd mennem. S a korábbi hazai irodalom szegénysége is készlet ennek a műnek a megírására, meg az, hogy elnéimtsam a magyar barbárságot felhánytorgató külföldieket.

RÁDAY Ez lesz aztán a hazafiúi tett!

BÉL Kollektív munkával akarom létrehozni. Egymagam nem is vihethetném végbe. Személyes ismeretségekkel, levelezéssel munkatársakat toborzok, és támogatást hazám tudósaitól.

RÁDAY Sok nehézséggel kell majd megküzdened.

BÉL Tudom.

RADVÁNSZKY Maradisággal, ostobasággal, indolenciával.

RÁDAY És gyanakvó ellenfeleid - mert belőlük van elég - kémkedéssel vádolhatnak.

RADVÁNSZKY *(nevetve)* Praktizálással. A megyei nemesség, pah, közönnyel veszi tevékenységedet, semmi-
ben sem fog támogatni. Ismerem őket!

BÉL A nádorhoz fordulok, az uralkodóhoz, Rákóczihoz, tudom, tengernyi az akadály... De a tét...

RADVÁNSZKY Lusta, álmos fejek vagyunk...! *(Nevetve)* Fel sem fogják, mit akarsz... Évtizedek kellene, ha nem évszázadok *(megint nevetve)*, hogy megváltozzanak *(Ielkesen)*. Én csak azt csinálhatom, amit kell, ami nekem megadatik... Igen... és magyar Hallét is alapíthatnánk Pozsonyban a polgárság és az értelmiség gyermekei számára. Újjászervezzük az iskolákat! Ehhez új korszerű tankönyvekre lesz szükség! A tankönyvkiadáshoz meg nyomdákra! És újságot nyomtatunk!

(Zene be: Rákóczi-dallam vagy másféle)

BÉL Leülne ide mellém?

CHRISTINE Persze, szívesen...

BÉL Még egy kicsit közelebb.

CHRISTINE Ahogy kívánja, Mathias.

BÉL Csukja be a szemét! Így... Hagyja így!

CHRISTINE De megfogom a kezét. Ha már vak kell hogy legyenek. Nem láthatom...

BÉL Magas boltos a homloka... s a haja...

CHRISTINE S a hajam?

BÉL Mint a vizesés... nálunk a hegyekben messziről ilyen a Nádi-vizesés.

CHRISTINE De ez most nincs messze, Mathias. Közel vagyok.

BÉL Közel... s még egyre közelebb kerül... egészen közel... Lényemben, szívemben, testemen belül kerül. Messziről sohasem halottam a vizesést.

CHRISTINE Most hallja. Milyen a hangom...?

BÉL Mint a vizesés sötét, mély zöld fenyvesek közt. Sok, rengeteg fenyőfa között.

CHRISTINE Az a vizesés mélybe zuhant?

BÉL Mélybe. S a sziklákon kettétört, sok részre tört, csillogó szilánkokká... melyek aztán felfröccsente a hegyre, a csúcra. Aztán visszahullottak, összeálltak, s mint valami folyékony tükör a víz, patak, széles patak ment tovább kiapadhatatlanul... Christine. Eljönne velem, Christine? Eljönne velem? Ugye eljön!

CHRISTINE Hová? Hová, Mathias?

BÉL A vizeséshez...

CHRISTINE Magyarországra?

BÉL Elme gyünk együtt a vizeséshez. Feleségül veszem. Elme gyünk haza, hazámba. És segíteni fog nekem. Segítenie kell...

(Zene: A zene, Rákóczi-dallam elkúszik, vagy átmegegy fokozatosan német diáknótába... három botütés erősen)

FRANCKE Mi, a hallei egyetem professzori kara, mi, a rektor, a dékán, beleértve a teológusok, filozófusok, a hallgatók, kurátor és presbiter urak nemes jóindulatát, jóváhagyását, mi mindnyájan, meggyőződve, isteni elhatározástól vezéreltetve, isteni akaratból ezennel kinyilvánítjuk: a mai napon Mathias Bél de Ocsova iskolánk magistere lett.

HANGOK Vivát! Vivát!

FRANCKE Fényes tehetsége, tudása, szorgalmas munkája félmjelzi ezentúl egyetemünket. Büszke lehet rá iskolánk, Halle városa, valamennyi polgára, hogy messzi idegenből jött diák itt, nálunk lehetett azzá, aki, s itt német földünkön nőhetett, terebélyesdedhetett a tudása, tehetsége, magatartása...

HANGOK Vivát! Vivát!

FRANCKE Ösztöndíjasként jött el hozzánk hazájából a talentumával. Ösztöndíja, mit hazája nyújthatott neki, szerény volt, de talentuma hatalmas. Magister Mathias Bél de Ocsova immár magister Mathias Bél, a hallei egyetem mestere. Egyetemünk történetében ez páratlan esemény, idegen ország fia, aki tanulni, tapasztalni jön ide s lesz magisterünk. S kimondom, elmondhatom, olyan mesterünk, akinek famulusai lehetünk.

HANGOK Vivát! Vivát!

FRANCKE Ez a föld adja neki a megbecsülést, ezt a kitüntetést, rangot. Halle városa, mely kezdettől fogva felismerte a géniusz ígéretét. A büszkeség nem csak az övé: a miénk is.

HANGOK Vivát! Vivát!

FRANCKE És Halle városa ezennel felajánlja neki a polgárságot. Örök polgára lehet városunknak!

(Német diáknóta. Először egyesek, aztán egyre többen énekelnek)

FRANCKE Magister, átnyújtom önnek az oklevelet Halle városának pecsétjével... Mathias Bél, magister theologiae, grammaticae, philosophiae, historiae.

(Német diáknóta... Német diáknóta elúszik)

WILHELMINE Ei akar vinni magával?! Hát ez örülség! S te elmennél?

CHRISTINE *(nem felel)*

WILHELMINE Nem szabad elmenned! A tűzfészekbe, a bizonytalanságba, ezer veszély közé.

CHRISTINE *(nem felel)*

WILHELMINE Megmondtad neki, hogy nem megy?

CHRISTINE Nem mondtam semmit.

WILHELMINE A jövődről, az életről van szó... Egyszerűen nem tudom megérteni, nyitva áll előtte a világ, Jéna, Hamburg, Berlin, Lipcse, Wittenberg, Heidelberg, egész Németország. Rajonganak, lelkesednek érte... S neki éppen Magyarország kell!

CHRISTINE Kiváló ember, ritka egyéniség.

WILHELMINE Éppen ezért! Hát elment ennek a józan esze, megbolondult, megbolondították... a társai.

CHRISTINE Nem a társai, földijei.

WILHELMINE Akkor mások, más valami... Tönkre akarja tenni magát, kiszolgáltatni a műveletlenségnek, a félvad viszonyoknak. S ilyenbe akar belerángatni téged! Fantasztá! Amikor nyitva előtte Európa: London, Amsterdam, Rotterdam...

CHRISTINE (*félig tréfásan*) A katolikus világot ne mondd!

WILHELMINE Az is! Az ilyen koponya: protestáns létere még a jezsuitákhoz is elmehet. Nincs ellenfele.

CHRISTINE Mást akar, más a terve...

WILHELMINE Próbálj rá hatni... kényszerítsd. Szeret?

CHRISTINE (*nem felel*)

WILHELMINE Szereted?

CHRISTINE (*nem felel*)

WILHELMINE Hát persze... egymásba vagytok esve... eljegyzés előtt, esküvő előtt... Csak te segíthetsz rajta! Csak!

CHRISTINE De hogyan?

WILHELMINE Hogyan, hogyan... istenkém, ezt magyarázzam...

CHRISTINE Hogyan, mondd Wilhelmine.

WILHELMINE Ha szeret, nem hagy el!

CHRISTINE Nem akar elhagyni.

WILHELMINE Nem megy el nélküled.

CHRISTINE (*pajkosan*) Meg akarja mutatni a vizesést, a patakot, a sziklákat, ahol született.

WILHELMINE (*gúnyosan*) Itt is vannak vizesések, patakok, sziklák... menjetek el oda. Menj el vele oda!

CHRISTINE És ha visszajövünk hamar?

WILHELMINE Nem! Christine, ne csinálj örültséget! Ott most forradalom van: Rákocsi...

CHRISTINE Rákóczi.

WILHELMINE A rebellesek...

CHRISTINE Nem rebellesek.

WILHELMINE Sohse szerettem a forradalmakat... akár rebellesek, akár nem... messze vannak... No jó, elismerem - ha neked így rokonszenvesebb -, igaz ügyért harcolnak a Habsburgok ellen. Akkor sincs semmi közöm hozzájuk! Ez bolondította meg hát Mathias Bél fejét. Talán még beállna a kurucok közé, állatbőr kucsmát nyomna fejébe, és lóval, karddal nekiiramodna az elleniségnek. De nem Isten ellen való vétek az ilyen embernek, ha kockára teszi tehetségét, az Istentől szerzett ragyogó talentumot?

CHRISTINE Ő tollal, a tudománnyal akar harcolni hazájáért.

WILHELMINE Naiv vagy. De jó, elhiszem. Belekeveredhet valamibe, belesodorhatják... akaratán kívül... valami ostobaságba... harcba... kémkedésbe... összecsapásba. A vérmérséklete... A véletlen... a sorsszerűség, szükségszerűség, az alkalom, a barátok, a pufogó görögtüzes jelszavak, a legcsodálatosabb elvek... Nem neki való ez, nem neki találták ki. Veszélyben Mathias. A tehetsége, a tudása... szerelmeitek. Neki csendes zugra, otthonra, nyugalomra volna szüksége, a termő magányra, ahol bölcsekedhet, dolgozhat, ahol sarjadnak, kinőnek a gondolatok.

CHRISTINE Igazad van, Wilhelmine.

WILHELMINE S te segíthetsz... megmentheted őt saját maga számára és magadnak.

CHRISTINE De hát...

WILHELMINE Majd valamit kitalálunk... Mindenre van orvosság: erre a túlzott, beteges hazafiasságra is. Ki kell találnunk valamit... Várj csak... Kapcsolatban van hazájával...

CHRISTINE Persze...

WILHELMINE Ez az... Kap leveleket.

CHRISTINE Van postája, nekem is beszél róla.

WILHELMINE Jönnék-mennek a hírek...

CHRISTINE Sokat levelez. Barátaival, az otthoniakkal, jövőőivel, mecénásaival... na meg természetesen édesanyjával.

WILHELMINE Így kap információkat... Rákócziról, a szabadságharcról.

CHRISTINE Magyar barátai... Ráday és Radvánszky.

WILHELMINE Megvan a tervem... Azt hiszem, jó lesz.

CHRISTINE Terved?

WILHELMINE (*nevetve*) Összeesküvés.

CHRISTINE Összeesküvés.

WILHELMINE Az ő érdekében, érdekekben.

CHRISTINE Nem értelek.

WILHELMINE Nem baj, nem is kell. Te csak segíts... Ha megkérek, majd leszel a cinkostársam?

CHRISTINE Mire? Wilhelmine?

WILHELMINE Kezd bennem alakulni a terv, a részletei... Úgy van! (*Halkan*) Összeesküvés, cinkosság Mathias Bél úr ellen. (*Nevet*)

CHRISTINE Nem értem az egészet.

WILHELMINE (*esetleg dalolva*) Te csak szeresd, szeresd Mathiast, úgy, ahogy kell, illik, mértékletesen, mértéktelenül, ahogy akarod, ahogy tudod... De a játékot én irányítom, én leszek a játékmester, aki kiveti a kártyákat, állítja, vezeti a figurákat... Még hálás leszel nekem. (*Nevet*) Bizony, sikerülni fog... sikerülni. (*Nevetve*) A Ráday, Radvánszky nem számít.

(*Zene: esetleg tarzan a német diáknóta*)

CELLARIUS (*nagyon reálsan*) Beszélnem kell önnel, Bé! Kérem, hagyja, hogy elmondjam mindazt, aminek szükségét érzem. In medias res! Ön olyasvalamivel foglalkozik, mondhatnám többes számban is, olyan dologgal, ami felesleges energiapocsékolás.

BÉL Professor úr!

CELLARIUS Kérem, ne vágjon félbe, kolléga. Nem méltó magához, a tudományhoz... Miért nem foglalkozik teológiával, azzal, ami egyetemünk pietista gondolkodásába beleillik. Rossz útra, tévútra tért! Miért nem ír dolgozatokat, szakdolgozatokat a kegyességi irodalomról, költészetéről, államismereti tanulmányokat, melyek egyetemünk jellegét manifesztálják. Sok még a tennivaló! Miért foglalkozik politikával? Átvitt értelemben gondolom. Mert politizál azzal, amit csinál... Polgári értelmiségünk számos kérdése vár még megoldásra. Miért nem fejt ki gondolatát kizárólag mint teológus-történész? Egy kissé eltávolodott célkitűzéseinktől. Miért nem törekszik egyetemességre, általános diszciplínákra? Ön képes új gondolatokra, öntől várjuk a módszer összegezését... Sokszor leszűkíti és paradox módon túllépi, kitágítja mozgalmunk filozófiai elvét. Az ön hazaszeretete felhígítja a bölcselet téziseit. Ne járjon fellegekben, ne akarjon mást, mint ami lehetséges a keretek között. Hazája forrong, mint egy üst, melybe sok mindent beledobáltak: forradalmat, reformációt, ellenreformációt, jezsuitizmust, protestantizmust, török hagyományt, osztrák hűséget, beidegződéseket, rengeteg konvenciót. A tudomány szolgálata megkívánja öntől a szigorú elválasztást, kiválasztást. Sokat várunk öntől, sokat, amice, magister Bé!... Olyan mesterhangszere van, olyan instrumentum az öné, amelyből idegen muzsika árad... Nem várunk magától idegen zenét, összhangzattant... Foglalkozzon a nyugat-európai nyelvtan-

okkal, hangtanokkal, s a filozófia a maga területe. Ezt mint latintanárad mondod magának... és foglalkozz Comenius tévedéseivel... Lebeszélem önt tervéről, tervének patriotista jellegéről... Ezt nem vállalhatja iskolánk, bármennyire rokonszenvezünk személy szerint önnel, honfitársaival és országának szabadságharcával... Valahogy más éghajlatuk van a gondolatainak, írásainak, mintha más levegő alatt születnének...

(Zene)

BÉL (*gúnyosan*) Más az éghajlata írásaimnak? (*Felnevet*) Más a klímájuk? Más levegő alatt születtek? (*Nevet*) Hát persze! Persze! (*Felordít*) Levegőt! Levegőt! Levegőt után kapkodok, pedig annyi a levegő, rettenetesen sok a levegő, levegőt után kapkodok... egyetlen lélegzésnyi, csak annyi kellene, csak annyi kellene, annyi a levegő, a csodálatos, sohse tudok mélyet szívni mélyen egyetlenegyszer belőle, rengeteg a levegő, nekem is és mindenkinek juthat, százszor, ezerszer többnek, mint ahányan vagyunk. Levegőt után kapkodok... Mondják, a hegyek levegője, hegyek, völgyek, fenyvesek, tölgyesek levegője, erdei utak levegője a legjobb... Levegőt, levegőt, levegőt...! Jó lenne egy kis levegő tudómnak, sejteimnek, agyamnak, a szívnek, mintha érdes volna már a gégem... száraz... tapló... Üveg szemcsés, mintha összeszűkült volna a légcsővem, mintha eldugaszolták volna, kitékerték volna... Az ember élhet úgy is, hogy csak lélegzik, csak... lélegezhet félig, negyednyolcad levegővel, annyi levegő is elég... az ember mímelheti a lélegzést, hogy lélegezzen, lélegeznie kell... parányi levegőt présel magába, a létezéshez elég a kevés-alig levegő, elképzeli a levegő ízét... elhiszi bizonyosságát, fenségét, csodáját, a gyönyörűségét... és sohse jut neki elég levegő... megszokta így a levegőtleniséget, levegőt után kapkod... és fulkodik... (*Nevet, kacag...*)

(Zene: Rákóczi-dallam, induló)

RADVÁNSZKY (*hangosan*) Recrudescunt vulnera! Recrudescunt inclytae gentis Hungariae vulnera! Újra fel-fakadnak a nemes magyar nemzet sebei!

BÉL Fogd ezt a parókát! Levetem a talárt. És adjatok egy kis vizet.

RADVÁNSZKY Vízet? Forrásvízet? Most? Bort!!! Bort kell innunk! Iszunk abból a tokajiból, amit a legutóbb küldött apám. 1700-as évjáratú, óarany!

BÉL No, így már könnyebb. Paróka, talár, lánc... meg egyebek nélkül. Mikor kaptatok levelet hazulról?

RADVÁNSZKY Én nemrég kaptam.

RADVÁNSZKY Forrong az ország, forr, magister uram!

BÉL Már jó ideje semmi hírt se kaptam.

RADVÁNSZKY Ez most a legfőbb gondod? Ígyunk!

RADVÁNSZKY Recrudescunt vulnera!

RADVÁNSZKY És ígyunk a közeli eljegyzésedhez, esküvőd-höz. Egészségedre!

RADVÁNSZKY S a dicsőségre!

BÉL Köszönöm. Egészségetekre!

RADVÁNSZKY Hogy megírd a munkáid!

BÉL Anyámtól se kapok semmi levelet. Pedig ő rendszeresen ír!

RÁDAY Nem is tudja, mi történt veled itt. Hát ha még eljöhett volna.

RADVÁNSZKY Azt egy kissé nehezen, mostanában.

BÉL (*rezignáltan*) Mi van otthon?

RÁDAY Vér, füst, gyász... harc, harc... fosztogatás...

RADVÁNSZKY Ne csak a rosszat mondd! Dicsőség! Rákóczival az országot!

BÉL Semmi levelet, hírt nem kapok.

RÁDAY Manapság könnyen megtörténhet.

BÉL Csak az én postám marad el? Ti kaptok híreket meg bort, csomagot, aranyat.

RÁDAY Neked már nincs szükséged az otthoni pénzre!

RADVÁNSZKY Megcsináltad a szerencsédet. Magister Bé de Halle...

BÉL Szerencse, szerencse... Milyen szerencse ez?

RÁDAY Hát persze, nem szerencse... a tudásod, kivételes képességed megérdemli.

RADVÁNSZKY Elveszed Francke lányát, szerencse!

RÁDAY Most már élhetsz csak a tudományak, a munkának.

BÉL A munkámhoz szükségem van információkra, barátokra, segítőtársakra, adatokra...

RÁDAY Az információkat majd megkapod. Nézd, Matyi, te otthon nem alkothatnád meg azt, amit akarsz. Nyugalomra van szükséged, nagy koncentrációra... S itt mindez megsz.

BÉL Így nem tudok dolgozni!

RADVÁNSZKY Igaza van!

BÉL Ilyen idegállapotban! Tájékozódni akarok, tájékozódnom kell!

RÁDAY Minden rendben lesz... De a nyugalom a legfontosabb, s ez megadatik majd neked... Az, hogy zavartalanul dolgozhatsz!

BÉL Addig nem lehet nyugalmam, amíg nem kapok leveleket, hírt, híreket, adatokat.

RÁDAY Én a te helyedben már most vissza is vonulnék... Annyi a feladatod, nagyszerű elképzelésed.

BÉL Anyám s a Notitia a legfontosabb! Nem holmi kis nyelvtanok, teológiai dolgozatok...

RÁDAY (*halkan*) Notitia... Az ország titkát kell megfejtened.

BÉL És visszavonulni? Hol? Itt? Halléban, a németek között, a németek közé...?

RADVÁNSZKY Megértelek!

BÉL Meg kell írnom a Notitiát!

RADVÁNSZKY Otthon!

RÁDAY Ott, most?! Olyan állapotok között!?

BÉL Christine... Christine miatt is még várok, maradok.,

RÁDAY Otthon nem leszel ilyen kedvező helyzetben. Nekem más a véleményem erről a hazamenetelről.

RADVÁNSZKY (*kissé gúnyosan*) Persze, itt biztonságosabb, nem kétséges és kényelmesebb...

RÁDAY Bé Mátýásra szüksége van a tudományak.

RADVÁNSZKY A magyar tudományak.

RÁDAY Itt jobban kitejesheted, nagyobb hasznunkra lehet.

BÉL Éljek itt, mint egy biztonságban élő, kérődöz jámbor hallei polgár?

RADVÁNSZKY Úgy van! Jól beszélsz!

RÁDAY Igenis, meg kell írnom a Notitiát. S itt jobban meg tudnád írni. Ez az alkalom történelmi lehetőség, szükségszerűség...

BÉL Történelmi? Szükségszerűség...? Igen, itt van Christine... Egyelőre úgyis maradok. Miért nem ír anyám s a többiek...?

(Csend, zene... A zene elúszik, vagy a következő monológ alatt is halkán szól)

BÉL *(gondolati akusztikában)* Mi lehet otthon? Senki se ír. Barátaim is némák. Oly süket ez így. Rádaynak, Radvánszkyknak jár a posta, ők kapnak híreket... Miért csak én nem kapok levelet...?

BÉL Elszakadtak a szálak, kötelékek, elenged az ország. Mint egy hajót... a vízen, tengeren, messze, messzire... hogy hánykolódjam... hogy rám boruljon a magánosság burája... egyre messzebb kerülök... Semmi levél, semmi hír... Valami történt odahaza, valamit eltitkolnak előlem...? A sors megfosztott kapcsolataimtól, egyre magányosabb leszek... Ráday, Radvánszky hozzák a híreket... De nekem a saját híreim kellene... Elképzeléseim, munkám száradni kezd, tikkadni bennem, mert nincsenek források, melyek éltetnek... Zsugorodik, homályosodik a kép, a jelenségek, hegyek, városok, az emberek, a szokások, fogalmak, szavak. Kiszakadnak, elmenekülnek belőlem... mintha már sose érném utol őket... Egyre távolabb kerül az ország. Itt maradok, itt maradtam magamnak, magamban... Az elképzelések, a munkám feleslegessé válnak egymás számára, száradni, tikkadni kezd az, ami cél volt, cél, fontos, legfontosabb... Magamba süppedek... magamba süllyedve... az idegenszerűség rám tapad, körülölel, lánként magához szorít... és a régi, ami én voltam s vagyok... Az ember mindennap elveszít egy hazai szót... nevet, köztöszöt, ígét, főnevet... egyre kevesebb a szó... az emlékezős gyűrű... Mintha polipok tapadnának rám, mintha tintaalak vére sűrűsödne feketén körülöttem... mintha...

FRANCKE Hogy halad a munkája...?

BÉL A munkám...?

FRANCKE Igaz, nem beszélt róla nekem... de kémeim jelentették. *(Nevet)*

BÉL A munkám... Még csak a vázlatoknál tartok...

Nem is tudom... Abbahagytam!

FRANCKE Abbahagyta... ?

BÉL Tapogatózom...

FRANCKE A tapogatózással aztán eléri tárgyait, vágyait, az országot, amelyet annyira szeret.

BÉL Szeretem. S szeretném megérteni... kimondani... leírni... Annyi jót, szépet, emlékezeteset, megindítót fedezek fel, szeretnék felfedezni a füstölgő romok között lassan ocsúdó hazában... Meg aztán annyi kincset, derűt... De hát...

FRANCKE *(nem felel)*

BÉL De hát rengeteg az akadály. S a legnagyobb akadály talán bennem van... Igen, elképzelem, de más a képzelet, s más a valóság.

FRANCKE Így igaz.

BÉL De az az ország tudomásul véteti velem százszer is az érdemességet a szeretetre.

FRANCKE Ez szép, nemes gondolat.

BÉL Gondolat... Tettek kellenének. Bátorság, elhatározás. De oly esetlennek érzem magam...

FRANCKE Maga kiváló ember, nagyszerű férfi, tudós, gondolkodó.

BÉL *(halkan)* Pusztító kor, pusztuló emberek, értékek,

pusztuló emlékek, múlt, pusztulandó nemzet, egymást pusztító nép... S én, aki talán valamit tehetnék... valamit... talán... hezitálok, önmarcangoló, gyáva vagyok...

FRANCKE Azért vagyunk itt, hogy segítsünk, menekítsünk...

BÉL Gondolja, rektor úr, hogy lehetséges... tehetnék valamit...?

FRANCKE Azt magának kell tudnia, éreznie és elhatároznia.

(Csend)

Fiam, maga sokat tehet hazájáért, sokat... maga többet tehet a hazájáért itt! Maga itt megalkothatja mindazt, amit akar, amire tehetsége képes. Maga szereti lányomat, Christine-t, és ő is szereti magát. Magának minden megadatik nálunk, hogy boldog legyen... A munkájának élhet... De magának ezentúl már kettős a felelőssége-kötelessége: lányom-családja és hazája. És felelőséggel tartozik majd az elkövetkezendőkéért is: családjáért, leendő gyermekeiért. Tudja, nagyra becsülöm, és szeretjük, befogadtuk, rég fiammá fogadtam, igen. Örültem Christine választásának. Mindenben segíték, amire szüksége van, segíték munkájában, a létrehozásában, elismertetésében, hazája érdekében nem sajnálom erőmet. Rokonszenvezünk szabadságharcukkal, sőt, sokkal több ez, mint rokonszenv: öröm, aggodás, remény... a világi nagyhatalmak lehetséges segítségéhez képest parányi hozzájárulás. Mathias fiam, tudok terveiről. Ki kell mondanom - bármennyire fájdalmas magának -, Christine-t nem engedhetjük el, nem mehet Magyarországra. Sem a család, sem én nem adhatom hozzájárulásomat egy ilyen úthoz - akár átmeneti, rövid és visszatérnének, akár végleges. Magáé a lányom, boldogan adom át, Mathias, oltár elé vezetheti, egyetlen feltétellel: ha lemond tervéről, itt marad. És ez: megváltoztathatatlan elhatározásom. Az idő talán megváltoztatja elhatározásom, talán, talán hónapok, évek múlva... Ezt meg kellett magának mondanom, Mathias. Christine-nek nem szóltam róla. Én bízom, hiszek, reménykedek magában...

(Zene... lehetne valamiféle szomorú kuruc dallam, vagy a már felhasznált zene lassan, fájdalmas jelleggel... A zene hirtelen abbamarad, nagy csend.)

BÉL Itt ez a furcsa tárgy: egy csembaló. Billentyűk, billentyűk... Mozdulatlan fehér, fekete billentyűk. *(Elkezdi ütögetni a billentyűket, hol ezt, hol azt. Hangok... Ismét ütögeti a billentyűket: erősen, halkán, erősebben)* Ezek a hangok, ez az ütögetés egy lelkiállapot kifejezője. *(Erősen ütögeti a billentyűket)* Miféle lelkiállapot ez? *(Ütöget, egyetlen hangot ütöget)* Egyetlen hang! Egy cé, cé, cé. *(Más hangot ütöget)* Ez meg f, f, f... Mit csi-nál-jak? *(Ahány szótag, anynyi ütögetés)* Mit csi-nál-jak? *(Ismét egy hangot ütöget hosszasan. Hirtelen abbahagyja.)* Most nincs hang, nincs zene. Nincs semmi. Semmi. Csak mozdulatlan billentyűk. Csend. Csend. Én... *(Hirtelen lekezdi ütögetni összevissza a billentyűket)* De én nem akarom a csendet. Én nem lehetek a csend! A csend nem én vagyok: magister Mathias Bé de Ocsova. A csend nem én lehetek: magister Mathias Bé doctor philosophiae, grammaticae, historiae, theologiae... *(Hirtelen abbahagyja az ütögetést. Lassan, kímérten)* Nem... Le kell küzdenem ezt a betegséget! Betegséget? *(Felnevet)* Persze! Feladatom: az élni akarás. Feladatom:

munka. A hivatás. Az alkotás. Feladatom: a cél! Igen, vannak feladataim. Feladatom, hogy kiderítsem, miért nem kapok levelet. (*Lassan, higgadtan*) Ha anyámmal valami baj történt volna, a többiek még írhatnának, és megírnák. De senki se ír! Úgy van! (*Elkezdi ütögetni a billentyűket, valamiféle dallam rajzolódik ki. Lehet a Rákóczi-dallam, vagy a zenékből valami... Abbahagyja.*) Anyám él, egészséges! (*Más, megváltozott hangon*) A Notitiához vázlatot fogok írni. Podrommus. (*Kipötyögteti, mint az imént a csembalón*) Pod-rom-mus... Mu-tat-vány. (*Pötyögteti*) Pod-rom-mus. Mu-tat-vány... Mutatvány a régi és az új Magyarország tervezett könyvből. (*Vidáman*) Tervek, célok, feladatok... (*Hirtelen felélénkül, jókedvűen*) És eljátszadozhatom azzal a gondolattal is - hadd higgyék, lássák -, hogy tulajdonképpen németté is válhatnék. (*Nevet*) Mért is ne? Itt van Christine, az apja, és itt vannak német barátaim. Minden és mindenki segítene. Feleségül venném Christine-t, gyermekeink lennének, kettő, három, négy (*nevet*), családja otthont adjon, nyugalmat, dolgozhatnék gondok nélkül. Altdeutsch bútorok, altdeutsch poharak közt... A város, a presbiterek, kurátorok befogadnának. A fejedelem udvari tanácsnoka lennék, titkos kamarás. S enyém, valóban, Európa...: a katolikus és protestáns Európa egyaránt. Tanulhatnék, fejlődhetnék, alkothatnék biztonságban. És kényszerhelyzeteket is teremtenék (*nevetve*). Egy térdhajlítással a fejedelem felé megváltanám magam a többi térdhajlástól, a kisebb hatalmasságoktól. A fejedelem kitüntetne. Egy kis megalkuvás... egy kis megalkuvásra a magisternek is szüksége volna (*nevet*). Rizsporos parókában táncolhatnék az allemande-ra, a menuett-re. (*Hirtelen csend*) Christine... Christine...: a szerelem. Christine-t nem vihetem magammal, nem neki való az otthoni élet, környezetem...

(*Csend... Vagy valamiféle zene, esetleg csembalón*)

RÁDAY Mi van veled, Matyi?

RADVÁNSZKY Napok óta nem láttunk. Nem mozdultál ki hazulról?

BÉL Most már jól vagyok. (*Kesernyésen felnevet*) Jól. Nagyon jól! Túljutottam sok mindenen.

RÁDAY Írtam apámnak, nézzen utána, mi van anyáddal.

RADVÁNSZKY Míg megjön a válasz, talán hetek, tél van.

BÉL (*meseszerűen*) A múltkor otthon jártam, falumban, amikor még élt apám. Mily hatalmas növésű volt apám. Ott ült a szoba közepén, körülötte a falu legbátrabbjai. Ők voltak az ocsovai zengedezők. Mind kortársai a gályarabságra hurcolt lelkészeknek s a dühöngő Caraffának. Apám bátorította őket papot helyettesítő és kántort pótló magatartással. Kezében a kapcsos Transcious, ez a titkos és eretnek énekeskönyv, belőle énekeltek, hogy zengedeztek. Az ocsovaiak a vasárnapokat kivéve hétköznap nálunk zengedeztek. Titokban. Ott ültem a fehér kályha mellett, s anyám szépen, pontosan ejtette a szót, nagyon szépen. Hallottam akusztikáját. Tudjátok, anyám dikciója hibátlan volt. Pedig nem sokat tanult s nem előkelő helyeken. Képzetele mindig a földön járt, érzéki ábrándja kézzelfogható, jelzői földízűek voltak, miként ha a vidék későn érő álmából sajtolná ki. Anyanyelv és konyha, amelybe székálló apám mindig behozta a friss húst, nem voltak elválaszthatatlanok. (*Csend*) Az jutott eszembe - hogy anyámat hallottam beszélni álomban -, a magyar hang-

tannak milyen példátlan zamata van. A legszebb közvetlen stílus a beszélt nyelv zamata. A magyar hangtan egyedülálló mivoltára s az összehasonlítására az európai nyelvek hangtanával fel kellene hívni a figyelmet.

RADVÁNSZKY Ismét a régi vagy, Matyi!

RÁDAY A tervezgető...

RADVÁNSZKY Már aggódtunk érted, cefet állapotban voltál.

BÉL Az embert érheti olykor baleset, kisebb-nagyobb lelki baleset, sérülés... (*Felnevet*) Hát nem? Most már jól! Kutyabajom!

(*Zene, mely átvezet a következő jelenetbe, esetleg még a szöveg alatt is hallatszik...*)

BÉL Christine... kísértésbe eshetünk, játszadozhatunk a történelemmel, saját magunkkal... És álmodhatunk... S az álmunk valóság, valóság, gyönyörű tévedés, önámítás... Christine. Szeretem Hallét, hálával, tartozom neki, az egyetem, a kollégák azzá tettek, aki lehettem, ők formáitlak. Tisztelem atyját. Mesterem! Visszamegyek Pozsonyba, az ottani teológiára, és folytatom a munkám.

CHRISTINE Mathias!

BÉL Igen, visszamegyek, de nem vihetem magammal. Magamban hordozom majd, Christine.

CHRISTINE Azt akartam, hogy itt maradjon velem, itt velem, nálam.

BÉL Nehéz volt a döntés. Nagyon nehéz.

CHRISTINE Azt akartam, hogy egy kissé felejtse el Magyarországot, s engem szeressen jobban, engem, csak engem...

BÉL Nem tehetek másképp.

CHRISTINE Azt szerettem volna... Mathias.

BÉL Haza kell mennem!

CHRISTINE (*halkan*) Végleg?

BÉL (*halkan*) Végleg.

CHRISTINE (*még halkabban*) Nézze, mit találtam. Megtaláltam a leveleket.

BÉL A levelek...

CHRISTINE Ott találtam Wilhelmine fiókjában.

BÉL (*kedvesen, szinte nevetve*) De a posta, maga, drága Christine elhozta őket mind, hiánytalanul... Anyám... Ez Lányi Pálé, Rákóczi vasinspektoré, Mikovinyi Sámuel-től, Tomka Szász János történész-től, ez meg Bucholc György ásványkutató epistolája. Köszönöm. Elvszerűségem a szellem gazdagsága, magasztossága, magatartásom az erkölcsön a hit, a fogódzó az ország, a nép... mert tökéletesnek álmodom a tökéletlen országot.

(*Zene. Majd kocsizörgés. Kocsizörgés erősen, majd egyre halkabban, ahogy távolodik... Alatta esetleg az epilógus*)

RÁDAY Hazamegy.

RADVÁNSZKY Haza.

RÁDAY Magnum decus Hungariae.

RADVÁNSZKY Magyarország ékessége.

RÁDAY S mi mindketten Rákóczi hívei?

RADVÁNSZKY Te maradsz?

RÁDAY Maradok.

RADVÁNSZKY Én megyek, megyek haza...

(*Zene: Rákóczi-dallam. Kocsizörgés egyre távolodik*)